

DÜNYA ÇELİK ENDÜSTRİSİNDE BÜYÜK GERGİNLİK

Yazan : Dr. Wilhelm Salewski (Düsseldorf)

Derleyen : Dipl - ing M. R. MUTUK

Son 10 sene zarfında demir işleyen endüstri şimdiye kadar vasıl olunamayan şayanı hayret bir seviyeye yükselmiştir. Dünya ham çelik istihsali 1951 de 210 milyon tona yakın bir miktarla en yüksek bir noktaya erişmiştir. Bu muazzam başarı, istihsalin bundan 23 sene evvel (1929) aynı suretle o zaman 121 milyon tonla en. yüksek kapasitesine vasıl olmasına nispetle, çok süratli ve piyasada büsbütün başka şartlar altında vukua gelmiştir. Bu, 1929 senesi etrafında erişilen en yüksek istihsal, Batı Avrupa çelik merkezlerinde ve Dünya genç demir memleketlerindeki fevkalâde faaliyet ve inkişafın neticesi olmuştur. II. ci Dünya harbinden beri bu inkişafın merkezi sıkleti katî olarak yer değiştirmiştir. Şimdi A. B. D. ni en ileri safta görmekteyiz. Yarım asırdan beri en büyük demir memleketi olan Amerika tamamiyle değişen Dünya politik durumu muvacehesinde, kendi çelik endüstrisini şimdiye kadar görülmemiş bir tempo ile yenileyip inkişafa sevk etmekle kalmayıp, aynı zamanda Batı Avrupa çelik iktisadiyatını da kendi harp sonu siyasetinin çerçevesi içine çekmiş ve bundan böylede çekmekte devanı edecektir.

ERP plânı, Montanunion ve Batı Dünyasının emniyetini temin etmek için düşünülen bütün tedbirler (ki Kore harbinin çıkmasıyla daha aramıştır), büyük sahaları içine alarak bunlara iktisadi bir şekil verecek umumi bir Sisteme doğru yol açmaktadır, Bu pro-

sede son üç sene zarfında, ihtiyacın da tevsiriyle daha ileriye getirilmiştir.

Dünya çelik endüstrisi, bundan 23 sene evvel olduğu gibi hiç bir kriz sarsıntılarını geçirmeden, ham madde tedariki imkânlarının hepsinden azami derecede istifade etmek suretiyle, şimdiye kadar elde edilen çelik istihsalini arkada bırakmıştır. Dünya çelik endüstrisi bu azamî inkişafın yarattığı öyle bir «labil» durumda bulunuyor ki, umumi vaziyette her hangi bir tahavvüle karşı hemen bir reaksiyon gösterecek kadar hassas bulunmaktadır. Bugün 20 küsur sene evvelki «Büyük yer kayması» nı intaç eden kriz günlerinin ve sürüm güçlüklerinin hatırlanmasına şaşmamalıdır.

Her ne kadar Dünya demir ve çelik endüstrisi son seneler zarfında büyük bir inkişafa mazhar olmuş ise de, çelik eskiden olduğu gibi bugün ve bundan sonra da gergin bir saha, içinde bulunmaya mahkumdur.

Harp sonrası senelerinde gerileyen Dünya çelik istihsali, tekrar bir kalkınma göstererek, II. ci Dünya harbi istihsal seviyesine kadar yükselmiş ve 1951 de, harp içindeki en yüksek istihsalin % 22 nispetinde fevkine çıkmıştır. 1948 dert"beri devam edegelen bu kuvvetli inkişaf, çelik istihsal sıklet merkezlerinde başlayan kaymalara daha bariz bir şekil vermiş ve bu gün bu sıklet merkezi 20. ci asrın 30. cu senelerindeki-Dünya iktisadi krizi ev-

veline nispetle daha katı olarak, Amerika Birleşik Devletleri tarafına geçmiştir. A. B. D. 1951 Dünya istihsalinin o/o 46 sıyla, Rusya dahil, bütün Avrupa Devletleri ham çelik istihsaline tekabül edecek miktarda çelik istihsal etmektedir. Avrupanın Dünya istihsaline olan iştiraki 1/3 e kadar inmiştir ve bunun % 26 sı Batı Avrupanın dar çelik sahasına isabet eder. Dünya çelik istihsal merkezlerinden Rusyada bulunan 3 cüsünün istihsalı, 1936-1938 seneleri vasatı istihsalı etrafında kalmıştır.

Sıklet merkezlerinin bugünkü durumu, çelik istihsalı daha çok artacak olsabile, yakın istikbal için pek az değişse gerektir. A. B. D. nin ham çelik istihsalı 1953 e kadar 107 milyon tona çıkarılacaktır. Aynı zamanda Avrupanın çelik imalâtı 76 milyon ve Rusyanın ise 37.7 milyon ton bulunmuş olmaktadır.

Yeni demir memleketlerinin inkişafı da nazarı itibare alındığı takdirde Dünya 1953 çelik istihsalı 240 milyon tonu tutacaktır ki, 1929 istihsalinin 2 misli (!) demektir.

Avrupa sahasına gelince :

Alman çelik endüstrisinde yapılan demontajlar ve istihsalin tahdidine mukabil, diğer Avrupa çelik memleketlerinde yeni tesisatın ilâvesi ve mevcutların tadil edilmesi ve bu suretle Avrupa çelik merkezlerinde istihsal çokluğu bir merkezden diğerine doğru yer değiştirmiştir. Bu hadiseyi, Marshall plânı namı altında OEEC memleketleri tarafından tatbik edilmekte olan uzun vadeli çelik politikasıyla izah etmek mümkündür. Bu plânların gerçekleştirilmesi, milli -autarki temayülerinin kuvvetleşmesine ve Avrupa çelik iktisadiyatının doğurduğu müşkülâtın Avrupa lehinde iktihamına yardım etmiştir. Bu plânların gayesi, Almanyanın bıraktığı ve uzun zaman devam

edecek gibi görünen boşluğu doldurmaktadır. Bu plân ile Batı Avrupa çelik endüstrisinin strüktürel yeni bir nizam vermek gayreti bir tezada düşmüş gibi görünmektedir. Çünkü bu plânda Batı Almanyanın bütün istihsal kapasitesi nazarı itibare alınmamıştır. Almanyanın kapasite rezervlerinden tamamıyla istifade edebilmesi için çok az gayret gösterildiği, çelik istihsalini ge-

lerine yapılan envestismanların mukayesesinden bariz bir surette anlaşıl- maktadır.

Batı Almanya çelik endüstrisi için 1950 senesine kadar, ERP-vasıtalarından, diğer kredilerden ve kendi finansmanından 500 milyon DM lık bir envestisman yapabilmıştır. Buna mukabil, Fransa' 1.6 milyar, İngiltere 2.2 milyar DM sarfetmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri ise «American Iron and Steel Institute»- ün verdiği malûmata göre, kendi çelik endüstrisinin tevsi ve tadilâtı için 1946 dan 1952 senesine kadar 20 milyar DM kıymetinde sarfiyat yapmıştır. Bu miktarlar Batı Dünyası çelik endüstrisinin tevsi ve modern bir hale getirilmesi için sarf edilen gayretlerdeki büyük farkı açıkça göstermektedir. Batı Avrupa çelik istihsalinde Almanya en son gelmektedir. Ve diğer çelik memleketlerinden farklı olarakta I CA yardımından doğrudan doğruya hiçbir şey almamıştır. Buna mukabil Avrupa çelik endüstrileri arasında Alman endüstrisi, açılan boşlukları doldurmaya ve yenilemeye en çok ihtiyacı olan bir branştır. Alman çelik endüstrisi harpten evvel müsait mevkiinden de istifade ederek vasıl olduğu yüksek teknik seviyesini harp tahribatı ve demontajlar dolayısıyla kaybetmiştir. Ve şimdi istihsal tesisatı tamamıyla eskimiştir. Buna mukabil, bilhassa İngiltere ve Fransa kendi çelik ve hadde tesisatını ve kok ocaklarını tamamıyla yenilemişler ve rasyonelize

etmişlerdir; o kadar ki tevellüt eden disproportionalite'nin tesiri kısmen şimdiden kendini göstermeye başlamıştır. Alman çelik endüstrisinin gayretleri, tesisatın eskimiş olmasına rağmen, istihsalde oldukça büyük muvaffakiyetler kayıt etmiştir.

Batı Almanya Federal Cumhuriyeti'nin bugünkü sahasında 1938-1939 senelerinde yapılan çelik istihsalı 2. ci olarak gelen mevkiini Rusya'ya kaptırdıktan sonra Dünya istihsaline nispetle 3. cü gelmekte idi. Şimdi ise İngiltere araya sokulmuş ve Almanya 4. cü mevkiye düşmüştür; şu suretleki, bugün Batı Almanya çelik istihsalı, harp evveli vasatı istihsalinin % 17 altındadır. Buna mukabil İngiltere istihsalı harp evveli istihsalinin % 33 üstündedir. Fransa ise 1929 da vasıl olduğu en yüksek istihsalini hafifçe geçmiştir. Bundan dolayı Schuman plânı memleketlerinin 1951 deki ham çelik istihsalı 1929 senesi istihsaline vasıl olmuştur. Bu memleketler istihsalinin Dünya istihsaline olan nispeti, Rusya ve Japonya çelik istihsalinin, artmasıyla, o/0 31 den % 18 e düşmüştür.

Sovyet Rusyanın nüfuzu altında bulunan Avrupa kısmının ham çelik istihsalı harp evveline nispetle o/0 74 artmış ve 1951 de Fransanın istihsaline vasıl olmuştur. Bu meyanda Almanya Sovyet zonu, Polonya ve Macaristan plânda tespit edilen istihsal miktarına hemen hemen yaklaştılar; yalnız Çekoslovakya ham madde müşkilâtından dolayı plânın tatbikinde geri kalmıştır. Sovyet Rusyanın kendi çelik istihsalinde kaydedilen inkişaf ta - Sovyet raporlarına göre, son iki sene zarfında plânda tespit edilen miktarlardan daha fazla istihsal yapılmıştır - ehemmiyetle göz önünde tutulmalıdır. Rusya'da yüksek fırın ve çelik tesisatı kapasitelerinden tamamıyla istifade edilmesine ehemmiyet verilmiştir. Bunlar arasında bilhas-

sa Magnitogorsk'daki tesisat ve Ural'daki Serow fabrikaları ve Shdanow'daki «Asowstalj» demir izabe kombinalarında büyük muvaffakiyetler elde edilmiştir. Bugünkü çelik istihsalıyla Sovyet Rusya, plâna göre 1960 da vasıl olacağı istihsalin (60 milyon) yarısına erişmiştir. Bu, senede 3 milyon ton istihsal fazlasına tekabül etmektedir.

İhtiyaç yükselmekte, ihraç pazarları için mücadele devam etmektedir:

Geçen seneler zarfında Dünya çelik istihsalinde görülen inkişafın sebebi endüstri memleketlerinin, investismanlar ve askeri teçhizat için gösterdikleri çelik ihtiyacında aransa gerektir. Birleşmiş Milletler İktisat Komisyonunun (Cenevre) tahminine göre, Sovyet Rusyanın 1951 deki brüt-investisman hacmi, 1940 senesine nispetle 2,5 defa daha artmıştır. 1951 deki brüt-investisman' m o/o' 77.5 u teslihatta tahsis edilmiştir.

Batı Avrupa endüstri memleketlerinde bilhassa 1951 senesi, çelik işleyen endüstri branşlarına ağır yükler tahmil etmiştir. Bunları, Avrupa dahili investismanlarını doğurduğu vecibeler, müdafaa ihtiyaçları ve deniz aşırı pazarların ve bilhassa Amerika Birleşik Devletlerinin talepleri teşkil etmektedir. 1951 senesinin ilk 9 ayında, en mühim Batı Avrupa endüstri memleketlerinde çelik istihsalı, • 1950 niri aynı aylarına nispeten % 17 kadar bir fazlalık göstermektedir. Bu memleketler arasında Batı Almanya o/0 40 nispetinde en yüksek bir artış kayıt etmiştir. Aynı zamanda Batı Almanya'nın çelik ihracatı % 73 nispetinde artmıştır ki, Almanya bu suretle diğer Avrupa ihraç memleketlerinin başında gelmektedir.

Avrupa dahili ve harici pazarlarında çelik talebinin artması, hemen bütün memleketlerde teslim müddetinin uzatılmasını intaç etmiştir. 1951 sonlarında teslim müddeti 10-12 aya kadar

çıkıştır. Belçika bu müddeti, ihracat fiyatını yüksek tutması ve talepleri ihtiyatla karşılaması sayesinde kısaltabmiştir.

İhtiyacın olağanüstü yükselmesi dahili ve harici pazarlarda bir rekabet meydana getirmiştir. Schuman-plânına mensup memleketler ve İngiltere hadeden geçmiş mamullerini bir evvelki seneye nispetle 1950 de % 10 ve 1951 de % 13 daha arttırmışlardır. Buna mukabil bu memleketlerin hadde mamulâtı net ihracatı 1950 de bir sene evvelisine nispetle 7.8 milyon tonla % 55 artmıştır. 1951 de net ihracat bu miktarın o/o 4 kadar altındadır. Bu rakkamlar, enternasyonal çelik pazarında 1950 senesindeki talebin yüksekliğini vazih bir surette gösterir. Avrupa çelik ihracatının müsait bir surette inkişafı, yalnız Amerikaya yapılan yüksek ithalâtтан ileri gelmeyip, aynı zamanda Birleşik Amerikanın Dünya çelik pazarlarından çekilmesiyle alâkalıdır. Birleşik Amerika Devletleri çelik net ihracatını 1949 da yaptığı 4.7 milyon tondan 1950 de 2.1 milyon tona indirmiştir.

ihracat ticaretinin çekici oluşunun Batı Avrupa çelik endüstrisi memleketlerinin iç pazarlarında büyük gerginlikler yaratacağı aşikârdır. Hakikaten, dahili ihtiyacın karşılanması, istihsalın artması nisbetinde olamamış; ihracatın artması muvacehesinde her memlekette muhtelif farklarla geri kalmıştır. Bundan dolayı, Batı Almanya, İngiltere Fransa ve Belçikada aynı zamanda hadde çelik mevcudu gittikçe azalmaktadır, İngiltere, Almanya, Fransa gibi, ihracatla dahili ihtiyaç arasındaki rekabetin hassasiyetle tesirini gösterdiği memleketler, binnetice 1951 senesinin 2. ci yarısında ihracatlarını kısmışlar ve bu suretle senelik umum net ihracatı bir sene evvelki seviyeden biraz daha aşağı indirmişlerdir.

Bu inkişaf muvacehesinde Avrupa çelik ihracatının istikameti de değişmiştir. Harp sonrasının ilk senelerinde Birleşik Amerika, Batı Avrupaya karşı net-exporter mevkiini almıştır. Çelik işçilerinin 1949 ekim ve kasım aylarındaki grevi ve 1950 senesinin 2. ci yarısında Birleşik Amerikanın inşaat, motorlu vasıtalar, petrol nakil boruları ve teslihat dolayısıyla çeliğe olan ihtiyacı, durumu değiştirmiştir. Batı Avrupanın hadde çelik ihracatının (ki büyük bir kısmı kuzey Amerika pazarlarına aittir) umum artışı, en mühim Batı Avrupa çelik memleketlerinde, Birleşik Amerika ve Kanadaya karşı bir ihracat fazlalığı yaratmıştır. Kuzey Amerika 1951 senesinin ilk yarısında, bu çelik memleketlerinden 1.23 milyon ton çelik almıştır ki, bu miktar 1950 senesinin ilk yarısındaki hadde fabrikaları mamul istihsalâtının 4 misline tekabül etmektedir. Buna mukabil Avrupa dahilindeki çelik ihracatı ise (ki autarkistik çelik politikasından dolayı harp evveli ihracat hacmine bir daha erişmemiştir) bu zaman zarfında yalnız % 28 fazlasıyla 2.7 milyon tona balığ olmuştur.

Avrupa memleketlerinin diğer deniz aşırı ihracatı, İngilterenin ihraç tahdidatı dolayısıyla, yalnız % 12 nispetinde artarak, 3.12 milyon tonu bulmuştur.

Çelik ihtiyacının genişlemesi, nüfus başına çelik istihlâkinde dikkate değer değişiklikler meydana getirmiştir.

ECE'nin tahmini hesabına göre, 1951 de Fransa'da nüfus başına istihlâk, 1950 ye nispetle 35 kg. bir artış kayıt ederek, 185 kg. a, Batı Almanya'da 20 kg. bir artışla 224 kg. a, çıkmıştır. Birleşik Amerika Devletlerinde de nüfus başına 624 kg. a kadar yükselen istihlâk, Belçika - Luxemburg'da hiç değişmemiş, hatta İngiltere'de bir az da düşmüştür.

Çelik, ham madde kıskacında :

Çelik istihsalinin 1951 de eriştiği yükseklik, buna vasil olmak için tehdüs eden maniaların nasıl bertaraf edildiği; istihsalin bu yükseliş seyrini muhafaza edebilmesi için ne gibi ön şartların tahakkuku icap ettiği sualini ortaya atmaktadır. Teknik bakımdan söze değer bir müşkilât tehdüs etmemiştir. Talebin yükseldiği zamanlarda, 1949 da ve 1950 sonbaharından beri ham madde azlığı çelik tesisatı kapasitelerinden tamamiyle istifade edilmesine mani olmuştur. Esas problem ham madde temini üzerinde toplanmaktadır. Çelik ihtiyacının artması, nispeten kısa bir zaman zarfında vuku bulmuştur. Bu gibi tahavvüllere ne kömür ne de cevher istihsalı süratle ayak uydurabilecek bir durumda değildir; bundan dolayıdır ki, enternasyonal ham madde açlığı, kolayca elde edilebilen hurda demirle giderilmektedir. Batı Avrupa memleketlerinin hurda demir tedariki, her yerde toplama gayretlerine rağmen 1951 de, 1950 ye nispetle söze değer bir inkişaf göstermemiştir.

Batı Avrupa memleketlerinin 1950 senesinde 37 milyon tonluk umum hurda demir istihlâkine mukabil, 1951 senesinde toplanan hurda demirin ihtiyaç miktarından 17 milyon ton noksan olduğu OEEC (Paris) tarafından tespit edilmiştir. Ham demir rezervlerinin eksilmeye yüz tutması ve kendi ihtiyaçlarının artması dolayısıyla Fransa, Saar ve Batı Almanya gibi harp sonu ihraç memleketlerini, hurda demir ihracatında kısıntı yapmak mecburiyetinde bırakmıştır. Bundan ancak, Almanyaya bitip tükenmez bir hurda demir rezervuarı nazarıyla bakan İngiltere çelik endüstrisi müteessir olmuştur. Almanya'dan hurda demir sevkiyatının ardı kesilmeyeceği ümidine dayanarak, çelik ocaklarının kapasitesini, yüksek fırınlarının takatına nispetle daha çok ge-

nişletmiş olan İngiltere'de çelik istihsalı, 1951 in ikinci yarısında, Alman hurda demir sevkiyatının durmasıyla bir gerileme safhasına girmiştir. Bu uygunsuzluk, ancak 1 milyon ton kapasitesindeki yüksek fırınların inşaatı bitip işletmeye açılmasıyla nihayet bertaraf edilecektir.

Hanı madde tedarikindeki müşkilât karşısında, İngilterenin teslihat dolayısıyla gittikçe artan çelik ihtiyacını gidermek için, Birleşik Amerika 1951 sonlarında İngiltere hükümetine 1 milyon ton çelik vaad etmiştir. Amerika'nın bu vaadi, Milletlerarası lüzumsuz bir çelik hareketi meydana getireceğinden dolayı, Cenevre çelik mütehassısları tarafından şiddetle tenkit edilmiştir. Amerika'nın bu çeliğe kendinin ihtiyacı olduğuna ve İngilterenin aynı kalitede çeliği daha kısa zamanda ve hiç bir surette pahalı olmayarak Belçikadan tedarik edebileceğine işaret edilmiştir.

«Newyork Times» in 18 Mart 1952 tarihli bir raporunda, bu lüzumsuz çelik transport'unun Amerikan yardım programının doğrudan doğruya camit bir surette tatbikinin bir neticesi olduğuna işaret edilmektedir. Bugünkü durumun, Amerikan yardımının, Amerikan mallarının satışıyla ne kadar birbirine bağlı olduğuna klasik bir misal teşkil ettiği gösterilmekte ve bu halin devamı Amerikan yardım programının maksat ve gayesini tehlikeye düşüreceği de ilâve edilmektedir. Marshall plânı programının Mutual Security olduğundan beri, Amerikan yardımı gittikçe iki taraflı camit ticaret yollarına sarmakta olduğu tebarüz ettirilmiştir. Bu dikkate değer kritik, Marshall plânının Batı Avrupa kalkınma programlarının tanzimindeki esaslı hatalara işaret etmekte, aynı zamanda da, değişen enternasyonal harp sonu iktisat sisteminde, çelik iktisadiyatı meselele-

rinin merkezî durumunu göstermektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde durmadan genişletilen çelik sanayii tabiatıyla ki, hurda demir kıtlığını meydana getirmiştir. Hurda demir istihlâki 1950 de 60.5 milyon ton iken 1951 senesinde Amerikan tahminlerine göre, 67.7 milyon tona çıkmıştır. Birleşik Amerika'daki milli bir hurda demir aksiyon'u, toplama işini tecile gayret etmektedir.

Hurda demir fıkdanından dolayı, Sovyet Rusya'da da toplama işlerine ehemmiyet verilmektedir. Hurda demir kıtlığından dolayı 1951 senesinde Siemens-Martin fırınları kısmen tam kapasiteleriyle çalışmamışlardır.

Hurda demir kıtlığı muvacehesinde bütün çelik memleketlerine şamil olmak üzere, ham demir istihsalinin yükseltilmesi cihetine* gidilmektedir. 1951 senesinin yüksek çelik istihsalini, demir cevheri ve koka fazlaca el uzatılmasıyla mümkün olmuştur. Hurda demire nazaran istihsalini genişletilmeye müsait olan demir cevheri ve kok'un kâfi derecede temin edilmesi takdirinde, uzun zaman için demir ve çelik imalinin yükseltilmesi esasları, kurulmuş olur.

Dünya demir cevheri istihsalini, 1950 deki 240 milyon tona mukabil, 1951 de 300 milyon tona çıkmıştır. Bu artışta bilhassa Amerika Birleşik Devletleri'nin hissesi büyük olmuştur. A. B. D. istihsalini, o/0 30 arttırarak 130 milyon tonla en yüksek seviyeye çıkarmıştır. Demir cevheri tedarikindeki noksanlık ve demir tenörünce zengin olan «Oberer See» cevher yataklarının tükenmeye yüz tutması, Amerikan çelik endüstrisi için yeni demir rezervleri bulmak artık bir zaruret haline gelmiştir.

Birleşik Amerika Devletleri her ne kadar, Minnesota ve Michigan sahalarında cevher yataklarına (Toconite) malik ise de, demirce fakir oldukları

için, bunların flotasyon ameliyesiyle zenginleştirilmesi büyük masraflara ihtiyaç göstermektedir. Memleket hudutları haricinde, Venezüela cevherleri üzerinde yapılan teşebbüs bir hayal sukutu olmuştur. Burada US-Steel Corporation ve Bethlehem Steel Co. kendi hemşire şirketleri vasıtasıyla Orinoco'nun güney sahasında büyük ölçüde işletme işlerine girişmiş, hattâ 1950 de nakliyata da başlamıştır. Klimatik çalışma şartları ve fena nakliyat durumu dolayısıyla, bu demir sahasının Amerikan ham madde sıkıntısını gidermekte söze değer bir yardımı olmayacaktır. Venezüela demir cevheri projesinden elde edilen tecrübeler istinaden US-Steel Corporation'ın Tennessee-Hemşire şirketi, «Oberer See» deki demirce zengin cevherlerini, buraya kadar taşınacak fakir cevherlerle karıştırmasını düşünmektedir.

Diğer Amerikan demir ve çelik şirketleri, Labrador'da ve Quebec sahasında yüksek kalitedeki Kanada demir cevherlerini işletmeye gayret etmektedirler. Her ne kadar burada da yüksek nakliyat masraflarını göze almak icap etmekte ise de, bu masrafları azaltmak, Venezüela ve Amerika için bilhassa çok kıymetli olan İtabira sahasındaki Brezilya demir cevherlerine nispetle daha kolay olacaktır.

Umumiyetle Amerikan mütehassısları, bu cevher sahalarının mahdut iktisadî kıymetlerini hakkiyle takdir etmiş görünmektedirler. Her halde dikkate değer nokta, 36 mütehassıstan müteşekkil bir grubun, Milli Müdafaa tarafından tavzif edilen Charles E. Wilson'a verdiği raporda, 1956 senesine kadar çelik istihsalini Lake-Superior cevherlerinden temin etmenin zarureti tebarüz ettirmiş olmasıdır. Bundan başka demirce zengin ve miktarı azalmış cevherleri beslemek için, demirce, fakir taconit istihsalini plânlarını geniş-

letmek ve bu suretle zaruret zamanları için büyük rezervler hazırlanması tavsiye edilmektedir.

Batı Avrupada da demir cevheri istihsalâtı 1951 de oldukça artmış ve 1950 istihsalinin % 17 fevkinde olarak 4.9 milyon tonu bulmuştur. Fransa 1951 istihsalı % 15 nispetinde bir fazlalıkla 34.3 milyon ve İsveç'in 1951 istihsalı ise 16.5 milyon tona çıkmıştır. Bu meydana Almanya, Luxemburg ve Büyük Britanya'da bir sene evveline nispetle daha yüksek istihsaler kayıt etmişlerdir.

Sovyet Rusya'nın 1951 istihsalı 43 milyon tona erişmiştir. Rus demir cevherleri, doğu Avrupa çelik memleketleri için çok önemlidir. Çünkü bu memleketlerin bir çoğu demir cevherlerini Rusya'dan ithal etmektedirler. Bu ithalât 1949 ve 1950 senelerinde 3 er milyon tonu tahmin edilmektedir.

Elde mevcut demir cevherlerinden ve hurda demir rezervlerinden en son haddine kadar istifinde edilse de, bunlar bugünkü çelik istihsalı yüksek rekorunu temin için yalnız başına kâfi değildirler; izabehaneler için lâzım olan kömür ve kokun icap ettiği miktarda hazır bulundurulmuş olması lâzımdır. Kömür kıtlığı Rusya'da dahil olduğu halde, bütün Avrupaya şamil bir hal almıştır. Batı Avrupa memleketleri, kömür kıtlığının çelik istihsalı üzerinde yapacağı çok fena tesirlerin önüne geçmek için, Amerika'dan kömür ithaline başlamışlardır.

Ham madde cihetinden bakılırsa, çelik istihsalinin 1951 senesi seviyesinden daha yükseğe çıkarılması, herşeyden evvel, demir cevheri teslimatına, kömür istihsaline ve kok ocakları kapasitesinin genişletilmesine bağlıdır. Bu şartlar bilhassa batı memleketleri endüstrisi için elzemdir. Bütün endüstri memleketleri, yüksek fırınlarda mec-

buren daha az hurda-demir sarfiyatına geçmişlerdir. Hurda - demir ihtiyacını mevcuda uydurabilmek için, Avrupa'da vasati olarak 1 ton ham demir başına .156 kg. hurda-demir sarfiyatına mukabil, bu miktar 1950 de ECE'nin hesabına göre, 90 kg./t. a indirilmiştir. Bu miktar İngiltere'de 1951 in son 3 ayında 78 kg. / t. ham demire kadar düşürülmüştür. Diğer büyük çelik memleketleri arasında Batı Almanya yüksek fırınlarındaki hurda demir sarfiyatını en çok indirebilmiş ve aynı zamanda 1950 Şubatında 110 kg. / t. ham demir nispetine vasıl olmuştur. Bu inkişaf diğer taraftan, fazla kok sarfiyatını icap ettirmektedir. Meselâ, Belçika 1951 in son 3 ayında bir ton ham demir için 853 kg. kok kullanırken, İngiltere 1070 kg. kok sarf etmiştir. Diğer taraftan Batı Almanya, 1950 de yüksek fırınlarda ton ham demir başına 974 kg. kok kullanırken, hurda demir katığını azaltmakla, 1951 aralığında 1036 kg. kok sarfetmiştir.

Gittikçe azalan zengin demir cevherleri yerine fakir cevherlerin kullanılması, çelik istihsalinin artışı muvacehesinde, tabiatıyla ki koka daha fazla ihtiyaç hasıl olacaktır. Bütün Dünyanın yüksek miktarda ihtiyaç gösterdiği çelik halitalarına müdafaa programlarının tatbiki, çeliğe katılan maddelerin bir çoğunda ve ferro halitalarında kıtlık ve pahalılık yaratmıştır.

Batı Almanya'nın bir çok halitaların veya cevherin ithaline mecbur kalması, bunların 1951 de enternasyonal pazarlarda kıtlaşmasına ve bilhassa Almanya'da, Wolfram, Vanadin ve Mangân'ın pahalılaşmasına yol açmıştır. Bundan dolayıdır ki, Washington'da «International Materials Conference» (IMG) 1951 senesi şubatından bugüne kadar muhtelif komisyonlarda; mevcut halita, metal ve cevherlerin Hür Milletler Camiası arasında adilâne taksimi işi

ile meşgul olmuştur. Bu taksimde doğrudan doğruya ve dolayısıyla müdafaa ihtiyaçları ön plânda gelmekte ve büyük miktarda rezervlerin teminine de bilhassa ehemmiyet verilmektedir. Alınan bu kararlar dolayısıyla, büyük metal yığınları, bugünkü ihtiyaç için kullanılmalarından alıkonulduğu için, esasen piyasada mevcut kıtlığı daha ziyade arttırmıştır.

Washington ve Paris de yapılan komisyon toplantılarında, çelik halitalarının tahdidine karar verilmiştir. Bu karar mucibince, meselâ Almanya'ya mevcut miktarın JWolfram'da % 9.6 sı, Molibden'de o/0 3.3 ü tahsis edilmiştir. Bundan dolayıdır ki, çelik endüstrisinin nikel sarfiyatı, 1950 ye nispetle 1951 de o/0 61.5; Molibden sarfiyatı ise % 56.3 düşmüştür. Bununla beraber, IMG tarafından yapılan bu metal tahsislerinin, bilhassa Wolfram, Molibden ve Vanadin cevherlerini satın alacak k dar döviz miktarının bulunup bulunmayacağı da şüpheli görünmektedir. Bundan dolayıdır ki son zamanlarda artan Vanadin ihtiyacı karşısında, bir çok yüksek fırın ve Thomas çelik tesisatında memleket dahili ham maddelerinden, pahalıya da olsa, Vanadin istihsaline teşebbüs edilmesi bir muvaffakiyet sayılır.

Buna mukabil, aynı surette artan ferro-silisinin ihtiyacını, çok fazla ceryan sarfiyatı karşısında her zaman ve bilhassa su'ca fakir kış ayları esnasında temin etmek mümkün olmadığından, bunun zaman zaman hariçten ithali icab etmektedir.

Enternasyonal bir çerçeve içinde çelik plânları:

Çelik ihtiyacının artması ve ham madde karşılığının kifayetsizliği, Milletlerarası konuşmalarda, millî çelik plânlarının, Devletlerarası ayarlanması fikri kuvvetlenmiştir.

Çelik istihsalı için ham madde temininde en mühim Batı Avrupa devletlerinin birbirine veyahut diğer Avrupa devletlerine tabi olması gerçekliği, bu fikri bilhassa desteklemiştir. Aynı zamanda, «tam kapasite ile çalışma» devresi ile beraber, bu asrın 20 d yıllarında vukubulan konjunktür tepkilerine, meydana verilmemesi kanaati de hakim olmaya başlamıştır. Simdi çelik endüstrisinin vasıl olduğu bu yüksek istihsalin yarattığı durum, bundan evvelki, felâketli konjunktür tepkilerine müncer olan yüksek istihsal senelerinin ortaya attığı meseleden oldukça başkadır. Bu durum, II ci Dünya harbinden sonra, değişen politik kuvvetler muvazenesine bağlı olarak tehdüs eden, Devletlerüstü iktisat güdümünün aldığı hususî şekilden meydana gelmiştir. Bundan dolayıdır ki, OEEC, kapasitenin planlanması problemine ve ham madde taksimine çok erken başlamıştır. Yalnız diğerleri meyanında bilhassa çelik sahasında-edinilen tecrübeler göstermiştir ki, bu Devletlerüstü teşkilât, karar verme salâhiyetini haiz olmadığı için, pratikte tavsiyelerden daha ileriye gidememiştir. Bu teşkilât, Amerikan rezerv-toplama politikasıyla, Avrupa memleketlerine ham madde tedarikini bir çatı altına almak için, 1951 iptidalarında Washington'da girişilen teşebbüste de akamete uğramıştır. Çelik tedarikinde doğrudan doğruya müşkilât, Doğu Avrupa memleketleri ve Sovyet Rusya'dan sarfınazar, Birleşik Amerika Devletlerin'de, Büyük Britanya'da ve Almanya'da az çok şümüllü iktisadî karar ve tertibat alınmasını icab ettirmiştir. Birleşik Amerika'da, sivil maksatlar için çelik istihlâki, «National Production Authority» (NPA) tarafından 1 Nisan 1951 den itibaren tahdid edilmiş ve umum çelik tevziatı «Controlled Materials Plan» (CMP) sistemi içine alınmıştır. İngiltere ise, umumi harpte tatbik edipte harpten sonra 1950

mayısına kadar devam ettirdiği «M-Form» çelik tevzii . sisteminin tadil edilmiş şeklini 4 şubat 1952 den itibaren tekrar tatbika başlamıştır.

Çelik istihsal genişlemesinin acaba sonu mu ?

Az çok kontrol altına ve plân içine alınan Dünya ham madde pazarlarında son aylarda gerginlik hissedilir bir derecede azalmış ve bu durum Birleşik Amerika'dan başlayıp, teçhizat materyeli pazarlarına kadar genişleyerek, kuvvetli fiyat düşüklükleriyle kendini göstermiştir.

Çelik endüstrisi şimdiye kadar devam edegelen talepten dolayı bu inkişaftan müteasir olmamıştır. Amerikan çelik pazarında, her ne kadar «talep» te hafif bir gerilik görülmekte ve NPA tarafından bazı çelik nevelerinde daha yüksek miktarlarda tevziyatı mümkün kılacak kadar bir işba alâmeti hissedilmekte ise de, bu durumu devamlı bir gerilemenin bir başlangıcı olarak tavsiye etmek henüz mevsimsiz olur. Tekrar tekrar üstünde durulacak bir nokta varsa oda, Dünyadaki büyük politik emniyetsizliğin bütün eşya pazarlarını olağanüstü bir «reagibilitaet» durumuna sokmuş olmasıdır ki, bu hal Amerikanın gittikçe artan nüfus ve tesiri altında, tecrübenin gösterdiği gibi, daimî bir fiyat istihsal temevvücü suretiyle daha bariz bir şekil almaktadır.

Hiç şüphe yok ki, 1952 senesinde Batı Avrupa memleketlerinin çelik ihtiyacı daha iyi karşılanmış olacaktır. 1951 de teslimatın az oluşu, bunun hemen tehlikeli bir istihsal fazlalığı meydana getireceği yolunda tefsir edilmemelidir. Müdafaa ihtiyacı daha tartımiyle karşılanmış değildir. Karşımızda büyük bir sual işareti durmaktadır.

NATO dahilinde durumun henüz tebellür etmemesi, teslihat ve teçhizat siparişlerinin verilmesini geciktirmiştir. Buna bütün NATO memleketlerinin ihtiyacı için müşterek inşa programını (infrastrüktür-programı) da ilâve etmek lazımdır. Burada en önemli mesele, müdafaa programının hitamiyle, emre amade kalacak çelik miktarının istihlâkidir. Eğer Batı Avrupa çelik memleketleri, arada hadde çeliği istihsalini 1927-1929 rekor seneleri ihracat miktarına çıkardıkları takdirde, bu memleketler için bir sürüm kaygusu tahaddüs edecektir. 1953 senesine kadar Dünya çelik istihsalinin çıkacağı seviyenin yaratacağı durum, sürüm tıkanıklığına karşı, bugünkü durumdan daha çok hassas olacaktır. Doğrudan doğruya çelik ihracatı, teslihat ihtiyacının şiddetini kayıp ettikten sonra, endüstriyel henüz inkişaf etmemiş sahalar için iyi bir şans olabilir. Fakat buda, o memleketlerin kendi çelik fabrikalarının durumuna ve çelik işleyen branşların ihtiyacına tâbidir. Bundan başka, bu ihracatın Amerika ve Japonya'nın son haddine kadar ileri getirecekleri rekabeti yenmesi lâzımdır.

Bundan dolayıdırki, Avrupa dahilindeki istihlâkin genişletilmesi imkânları büyük önem kazanmaktadır. Bugünkü normal ihtiyacı tamamiyle karşılayabilen sürüm, hiç şüphesiz bilhassa teslihat seneleri esnasında vuku bulan bir çok ihmallerden sonra, genişletilebilir. Bunun içinde, Avrupa iktisadi siyasetinin, bugünkü çelik istihsalini yalnız muhafaza değil, aynı zamanda daha ileri getirebilecek bir kabiliyette olması lazımdır. Bu istihsal fazlalığı, yalnız tek bir memleketin iktisadi çerçevesi içinde aranmayıp, buna Avrupa iktisadi-integrasyonu istikametinde bir yön verilebilmelidir.

Batı Avrupa hayat seviyesini yükseltmeye matuf bu ön şartların temininde ne kadar ileri gidilirse çelik sürümünü daha büyük bir ölçüde genişletmek imkânları da o kadar tahakkuk etmiş olur. Batı Avrupa hayat standar-

dim her cephede yükseltebilmek için, en önemli mesele, yalnız siyasi mülahazalar değil bilhassa her şeyden evvel iktisadi gerçeklikler göz önünde bulundurulmalıdır.

